List 45. **NOVICE** Tečaj XLV.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhaj po vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr., za pol leta 1 gold, 70 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold. 10 kr., za četrt leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 9. novembra 1887.

Obseg: Nova pinja ali métnica. — Deset gozdarskih zapovedi. — Uporaba krav za vprego. — Gospodarske novice. — Nasledki „šnopsa“. (Dalje.) — Zemlje- in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Nova pinja ali métnica.

Podoba 57. kaže novo pinjo, katero je na Českem izumil Řehák. Ta pinja je narejena iz hrastovega lesa in ima vertikalno os. Zgoraj in spodaj na osi so pritrjene preluknjane lopatice. Da laže snažimo pinjo, zaprta je s primernim pokrovom, v katerega je vdejan steklen zornik (vizir), da moremo opazovati, koliko smo uže spinjili mleka. Posodo napolnimo vselej le na pol, potem pa vdenemo os v spodnjo luknjo. Pokrov pritrdimo z vijaki. Tako je pinja prirejena za delo. V začetku metemo hitreje, kadar pa uže začne surovo maslo delati koščeke, metemo pa bolj počasi. Glede toplote pri pinjenju veljajo seveda vsa tista pravila, katera pri vsaki drugi pinji. Take pinje, narejene za ročno vrtenje, dobivajo se razno velike, od 20 do 150 litrov držeče, po 18 do 50 gld. pri Čermaku & Skřivanu v Pragi (novi bazar).

Podoba 57.

Deset gozdarskih zapovedi.

1. Veruj, da je vsako drevo, vsak grm, vsak gozd posredovalec med zemljo in zrakom; brez njih delovanja postala bi rodovitna dežela mrtva — puščava.

2. Ne imenuj po nemarnem imena „gozd“, ampak skrbi, da postane slabo grmovje na občinskih tleh lep gozd.

3. Premisli, o človek, da dobivaš od gozda naj potrebnejše reči za vsakdanje življenje; da je narava tvoje življenje od zibelke do groba privezala na gozd, in da je tvoje blagostanje zavisno od rodovitnosti gozda.

4. Spoštuj gozd in vsako drevo; sadi in vzrejaj gozde za svoje sinove, da se bode tebi in tvojim potomcem dobro godilo na zemlji.

5. Ne ubijaj ptiča ali kake druge živali, katera živi ob gozdnih mrčesih, ampak uči svoje otroke spoznavati poškodovalce gozdov in njih naravne sovražnike, da bodo prizanašali neškodljivcem, škodljivce pak uničevali.

6. Ne presajaj v gozd nesposobnih dreves, ampak uči svoje sinove večne naravne postave, da bodo oni vedno po istih postavah pogozdovali in vzrejali gozde.

7. Ne kradi dreves ni gozdne stelje ni mladih vej ni skorje niti druzega, kar je življenju gozdnega drevesa jako potrebno.

8. Ne pričaj po krivem gozdom na škodo, ampak naznani vse gozdne poškodovalce dotičnim gozdnim gosposkam ali sodiščem, da vsak hudodelnik dostane zasluženo kazen.

9. Ne želi in ne prisvajaj si svojega bližnjika gozdnih pridelkov, tudi si ne prisvajaj pridelkov

občinskih gozdov ter si tudi ne polni s temi svojega žepa.

10. Ne daj se zvitim goljufom zapeljati, da bi nedostojno sekal drevje; ne poslušaj takih, ki hočejo gozdu odvzeti steljo ali pa nepostavno deliti občinski gozd, ampak imej vedno v mislih, da ti je Bog zato dal pamet, da z gozdom tako previdno ravnaš, kakor s svojim zdravjem.

To je „deset zapovedi“, katere polagamo našim slovenskim kmetovalcem na srce.

Uporaba krav za vprego.

Po nekaterih krajih imajo posebno pri manjših kmetijah navado krave vprezati in ž njimi laža dela opravljati. Ta navada je v kmetijskem obziru opravičena, ker mali posestnik s tem popolnoma uporablja kravo. Krava mu daje mleka, vrhu tega pa mu dela na polji in tako koristi dvojno. Njegovemu sosedu se krava smili za vprego in si raje kupi kakega slabega vola, da mu nadomestuje kravo pri delu. Bolje je vsekakor, če navadi kmet eno ali dve kravi dela in ž njima opravlja poljska dela do jeseni, nego pa da si kupi za veliko delo o žetvi itd., kacega vola ali konja. Razume se pa, da ne sme s kravami neprenehoma kakor z voli delati, ker so slabotnejše od volov ter ne morejo neprestano delati.

Pri nas na Slovenskem ni ravno splošna navada, da bi s kravami delali. Pa zakaj ne? Ker je slovenski kmet, če ima toliko posestva, da mu ni treba žita kupavati, preveč prevzeten in zasramuje revnejšega soseda, ki je primoran s kravami delati. Vsak spozna, da pri malih kmetijah niso konji na pravem mestu, a kmet mora imeti konja, dasi bi mu vol več koristil, kajti konj je kmetu bolj imeniten nego vol. Jaz bi kmeta tudi po delavni živini klasificeval. Bogat kmetovalec ima večkrat brez potrebe po dva ali več konj, ko naj bi jih imel le toliko, kolikor j h potrebuje za težka dela, katerih ne morejo voli opravljati. Srednje premožen kmet mora tudi imeti konja, in ko bi ga prašal, zakaj redi namesto vola konja, ne bi znal odgovoriti. Manjši kmet ima pa, ker mu ni mogoče rediti konja, vole za vprego, in le kočar je prisiljen opravljati s kravo poljska in vsa druga dela. Tukaj sem hotel le toliko povedati, da je uporaba krav za vprego našim kmetom nečastna in sramotna in da krave vprezajo le tedaj, kadar sila kola lomi. Konje naj si le tedaj redimo, kadar imamo veliko opravil daleč od doma ter hočemo, da se hitro vrši to delo. V tem slučaji nam pa ni treba več konj, nego jih ravno potrebujemo za to opravilo, kajti dokazano je, da nam konj, ako ne dela dosti, ne prinaša nič dobička. Kdor ima samo poljska opravila, ravnal bode bolje, ako si namesto konj redi volov, ker vol je za oranje sposobnejši nego konj, zraven tega pa manj stane zaradi cenejše in slabejše krme, torej mnogo več hasni.

Pridejo v letu časi, ko delavna živina nema nobenega opravka, in vendar jo moramo v hlevih krmiti; včasih je po več repov delavne živine brez dela; koliko stane to denarja, izračunil si je dosedaj le malokedo. Kmetije, ki nemajo celo leto dovolj opravka, ravnajo bolje, če imajo kolikor mogoče malo volov, a konja nobenega; zraven pa da rede po eno kravo ali po več in potem vse zaporedoma rabijo za vprego. Marsikateri kmet bi brez treh delavnih živali dobro shajal, samo ob žetvi in ajdovi setvi je za dve preveč opravila, in za ta 2 dneva si redi tretjega vola ali morebiti še celo konja. Krave bi mogle vsak drugi dan brez vse škode žito domov voziti, posebno pa vlačiti. Tako bi šlo delo prav hitro izpod rok, in kar bi kravam delo škodovalo, dobil bi kmet trikrat več pri delu.

Po velikih posestvih na Ogerskem vprezajo krave ob spomladanjski setvi, ob žetvi in ob jesenski setvi, dasi ne povsod, a vendar pri večih grajščinah. Zakaj da se sploh povsod to ne godi, vzrok je to, da se ogerska živina ne da rada vprezati, ter mora po več ljudi pomagati, da jo vprego v jarem. A naša hribovska živina je tako krotka, da jo kmet sam lehko pripreže h kakemu staremu volu.

Ako primerjamo s kmetijskega stališča vola in kravo s konjem, moramo prednost priznati prvima. Konj stane primerno več in se hitreje obrabi. Če si po nesreči prebije kolena, ali se pokvari kako drugače, izgubi vso vrednost. Vol in krava se manj obrabita, in če sta mesnata, prodamo ju vsak dan lahko mesarju. Konje vzdrževati stane veliko več nego goved; podkavanje, vprežna oprava, vse to pobere pri konjih veliko denarja, pri govedi pa skoro nič. Konjska krma je tudi mnogo draža od goveje, ker dobiva konj več ali manj zrnja, boljšega sena i. t. d. Konje naj redi samo, kedor mora blago naglo prevažati in daleč od svojega posestva, vsem drugim ugaja veliko bolje goved.

Zdaj pa primerjajmo še vola s kravo: ta je cenejša od vola, redimo si jo najbolj in včasih samo zaradi mleka in gnoja; če nam pa tudi pri delu pomaga, daje nam toliko več dobička, kolikor tudi prisluži z delom. Vole si ravnamo samo za delo, in kedar nam med letom zmanjka tega, ne delajo nam voli iz sena, kojega jim pokladamo, druzega nego gnoj, ki je po tem takem gotovo drag gnoj Seveda se vol, kedar počiva v hlevu dalje časa pri polnih jaslih, opita nekoliko; toda meso, katero je on tako pridobil, zopet je drago in nam ne daje posebne koristi, ker mu ga ne moremo odrezati in prodati, marveč se polagoma zopet pozgubi, kadar začne vol zopet delati. Vse drugače je to pri kravi: kedar je ne rabimo za delo, daje nam iz použite piče toliko več mleka, po vrhu dobivamo od nje gnoj, ter množi se ji meso. Po tem vidimo, da nam krava lahko veliko več koristi nego vol.

A ta korist postane še veča, ako uporabljamo krave tudi pri delu. Marsikedo utegne ugovarjati, da to ni res, ker daje delavna krava malo mleka. Gotovo, da se ob delu izgublja mleko, pa vendar nikdar toliko, kolikor je delo vredno, katero nam opravlja krava.

Nekteri kmetovalci, ki imajo dosti senožeti pa malo pašnikov, redijo krave do žetve v hlevu; to počivanje v zaprtem prostoru kravam in telicam (junicam) več škoduje, nego če bi jih rabili za laža dela.

Telice rejene v hlevu ostanejo vedno šibkih kosti, sploh se jim život ne razvija pravilno kakor na paši, kjer se zadosti sprehodijo. Tudi škoduje kravam, če vedno stoje v hlevu; posebno za breje krave je to prav slabo.

Vsakdor je že to zapazil, da imajo take krave slabe, pokvarjene noge, ves život jim je mehkužen, in ravno taka so njih teleta. Telice se v hlevu krmljene hitro debelijo, goniti se pa nečejo in tudi nerade ostanejo breje. Vse drugače bi si pa krave in telice utrdile svoj život, ako bi ne stale vedno v hlevu pri polnih jaslih, ampak se dobro krmile in vsak drugi ali tretji dan nekoliko za lahka dela vprezale. Večinoma redijo tudi taki kmetovalci, ki pridelujejo dosti sena, v hlevu bike, ki skoraj celo leto ne pridejo na pašnike; a tak bik ne bo nikdar prida, ker je ves omehkužen; teleta njegova so tudi slabotna, in to ne škoduje samo kmetu, ki tako ravna, ampak celi srenji in splošni živinoreji. Mlad bik se mora vedno zunaj sprehajati ali po pašnikih, ali pa tudi po njivah v prav lahko delo vpežen, kar mu prav nič ne škoduje, ampak bolj koristi, kakor če neprestano tiči v hlevu. Katere krave se lahko brez skrbi vprezajo, presodil si bode vsak sam. Breje krave v 6. mesecu niso za vprego, rabijo se za to delo le krave breje od prvega do 5. meseca. Krava, kadar je storila, naj se 4 tedne ne vprega in 3 mesece prej tudi ne. — Včasih pa pride največ dela, a kmetovalec nema dosti delavne živine; kako si bode sedaj pomagal? Vsak, kdor hoče krave za vprego rabiti, mora na to paziti, da se vse krave v tistem času otelijo, kedar je najmanj dela, na primer pred veliko nočjo marcija meseca. Vse to je kmetovalcu mogoče.

Kdor hoče torej krave za vprego rabiti, naj si toliko volov redi, za kolikor ima celo leto dosti opravila, da mu ne stoje po več tednov brez dela pri jaslih. S kravami naj dela le vsak drugi dan in še takrat ne težkih, ampak le lahka opravila. Veči posestnik ali kmetovalec naj jih uporablja le za spomladanjsko setev, potem ob žetvi, ajdovi in jesenski setvi; tako mu ne bode potreba mnogo drage delavne živine rediti, ampak le toliko, kolikor je potrebuje, da si jo celo leto vprega.

Kaj storiti z drevjem, ki ga je sneg poškodoval.

Sneg, ki ga je letos sem ter tja uže na debelo padlo, poškodoval je, kakor nam gospodarji tožijo, veliko drevja.

Kaj storiti, da se škoda kolikor mogoče zmanjša?

1. Na drevesih, na katerih so veče ali manjše veje popolnoma odtrgane, morajo se rane s kakim ostrim orodjem dobro ogladiti in s smolo ali z drevesnim voskom tako dobro zamazati, da zrak ne more do rane, in potem še dobro ovezati. Take veje pa, katere so sicer od debla odtrgane, vendar se jih še velik del drži debla, morajo se prav varčno spet k deblu tako privezati, kakor so bile prej, in rana se mora tako obezati, hakor pri cepljenji.

2. Ona drevesa pa, na katerih je več vejic samo poškodovanih in ne od debla odtrganih, morajo se lepo obrezati, kakor se to večkrat zgodi, kedar hočemo kako drevo omladiti.

3. Če se prav dobro napravi to, kar smo zdaj omenili, in če se ravno mnogo vejic in celó vrh odreže, vendar se še mnogokrat zgodi, če je namreč deblo nepoškodovano, da drevo spet lepo krono in lep vrh dobi in kasneje gospodarju mnogo koristi.

4. Dobro je znano, da so celó velika drevesa, katera so bila s korenino izdrta, ali celó do zemlje pripognena, prav lepo rasla in rodila, če so se spet prav varčno vzdignila in dobro uravnala; in zatorej tudi priporočamo, naj naši gospodarji tudi to poskusijo, predno posekajo drevesa celo za drva. Ker se vendar izkoreninjena drevesa v zmrzli zemlji ne morejo lahko okopati, naj se s tem delom počaka do tedaj, kedar bo zemlja spet tala, in do tistega časa naj se korenje dobro pokrije s prstjo in slamo, da ne pozebe in se ne posuši.

Gospodarske novice.

* **Pri premovanji goveje živine na Bohinjski Bistrici** dobili so premije za plemenske bike: Tomaž Odar iz Stare Fužine 30 gld., Andrej Preželj iz Lepence 25 gld., Simon Rozman iz Raven 20 gld., Janez Mencinger z Bohinjske Bistrice 15 gld. — Za telice: Janez Mesar diplomo priznanja, Jože Sodja z Bohinjske Bistrice 20 gld., Jože Cesar iz Jereke 15 gld., Simon Stare s Koprivnika 10 gld., Andrej Stare iz Bitenj 10 gld., Jakob Jenško iz Nomena 10 gld., Jože Ravnik iz Ravnega 10 gld., Andrej Schiller z Bohinjske Bistrice 10 gld. — Za krave: Rihard Schrey iz Zagorice 20 gld., Jakob Ravnik iz Raven 15 gld., Valentin Arh iz Črešnjice 15 gld., Matej Belec z Bohinjske Bistrice 10 gld., Margareta Ravnik z Bohinjske Bistrice. Gg. Janez Mesar in Rihard Schrey odpovedala sta se prisojenima premijama ter zato dobila diplomo priznanja.

* **Kako skrbé za kmeta pri nas in kako na Ogerskem.** Ogerska vlada je uže davno izprevidela, da bode dežela le tedaj napredovala gmotno, ako podpirajo kmetijstvo. Iz tega razloga porabijo na Ogerskem vsako leto veliko milijonov goldinarjev za povzdigo kmetijstva, in korist takega dejanja se je očividno pokazala na deželni razstavi v Budapešti l. 1885. Ravnokar pa beremo po časnikih, da je ogerski naučni minister Trefort ukazal, da morajo vse učiteljske pripravnice (po vinorodnih pokrajinah) narediti po 1—2 orali velike trtnice za vzgojo in cepljenje ameriških trt, da se morejo pripravniki o tej reči popolnoma praktično poučiti. No, in pri nas! Pri nas na Dolenjskem pa trte

usihajo vsled trtne uši, a ljubljanski pripravniki vedo komaj, da so ameriške trte na svetu. Dobro bi bilo, ko bi naši poslanci kedaj rekli resno besedo o tej stvari.

* **Vinska letina** na Štajarskem ni tako ugodna, kakor so se nadejali. Veliko grozdja je še trdega, in po nekod bodo dvakrat brali, najprej dozorelo, potem pa slabeje, še trdo grozdje. V Dravinski dolini prodajajo novo vino po 15 gld. polovnjak. V Mariboru se plačuje hektoliter muškatelca, ki ima 16%, po 20 gld., z 18° po 22, z 20° po 24 gld.

Poučne stvari.

Nasledki „šnopsa“.

(Dalje.)

Plahtač.

Marsikateri čitatelj „Novic“ je morda uže radoveden kèdo in kaj bil je prav za prav ta Plahtač. — Evo vam ga! Po rodu bil je sin priprostih selskih starišev iz vasi „Predgorja“. Imel je še dva brateca (med njima bil je on srednji po starosti) in pa tri sestrice. Pri krstu imenovali so ga za Friceta. Stariši njegovi niso bili ravno imoviti, a tudi posebnega pomanjkanja jim trpeti ni bilo; bili so pa dobri in pošteni kristjani. Ker je bil Frice nadarjen in je domačo šolo dobro dovršil, sklenil ga je očetov brat Anton, precej imoviti trgovec v mestu Z... k sebi vzeti in ga dalje šolati. Deček se je tega zelo veselil in tudi oče njegov bil je s tem popolno zadovoljen tem bolj. ker bil je brat njegov, trgovec Anton, uže precej v letih in brez lastnih otrok. Zadnji razred ljudske šole dovršil je Frice v mestu Z... s prav dobrim vspehom. Stric dal mu je potem popolno na prosto voljo, da prestopi v gimnazijo ali pa v realko; Frice izvoli si poslednjo, kar bilo je tudi stricu prav po volji. Mislil si je, saj bode fante tako enkrat moj naslednik, naj se uči teh ali onih predmetov, je pač vse jedno; le na tem je ležeče, da se za trgovski stan kaj prida koristnega priuči. Iz početka se je Frice tudi v srednji šoli (realki) dobro učil, a kolikor bolj je v višje razrede prehajal, tembolj je pojemala njegova pridnost pri učenji; v petem razredu je pa konec šolskega leta uže kljuko dobil. In — realko je s tem tadi na kol obesil. Na realki je po upljivu nekega brezbožnega realističnega profesorja prišel Frice tudi ob vse versko prepričanje in strah božji, kar je pa pred svojim dobrim stricem Antonom znal vedno kaj dobro prikrivati. Zato, ker je stric mislil, kakor ga je Frice vedno slepil, da je realka pretežavna zanj, dal ga je še par let v trgovsko šolo, kar mu ni bilo ravno težavno, ker se je ta šola tudi v mestu Z... nahajala. Šé srednjim vspehom je tudi tó dognal. In s tem so Friceta Plahtača šole pri kraji. Ko je Frice šolo, v šolskih klopeh, površno dognal, sprejel ga je stric Anton v svojo štacuno, da bi se tú v trgovstvu tudi praktično izvežbal. Frice pa je ravno tega-le trenutka uže kaj težko pričakoval. Mislil si je, no, sedaj bom pa tudi jaz počasi gospod postal; pripomoček zato se mi je uže ponudil. — Frice, kateremu je bil brezverski profesor na realki versko čut in vso vest zadušil, prelevil se je bil v pravega hinavca in svetohlinca. Od začetka vedil in obnašal se je, osobito ob navzočnosti stričevi, kaj natančno in točno pri vsem, česar koli se je lotil delati. Skupljeni denar za blago je slednji dan stricu od prvega do zadnjega krajcerja odrajtoval, a ljudem pa dobro ter pošteno mero in vago dajal, kakor bil mu je to dobri stric pokazal in naročil. Tem načinom si je Frice prav kmalu pridobil popolno zaupanje strica svojega in ljudi, ki so v štacuno kupovat hodili. Ni se bilo čuditi, da mu je dobri stric Anton čemdalje, tem prostejo roko puščal, ker mislil je, da je in bode njegov stričnik Frice tudi ob njegovi odsotnosti ravno tako vesten, pošten, a varal se je hudo. Večkrat je šel stric po svojih opravkih z doma; ob takih prilikah ni se ravno redkokrat pripetilo, da je po celi teden in tudi še več izostal. Ob takih trenutkih bil je Frice pravi neomejeni gospodar v stricevi štacuni; delal je, kar je ravno sam hotel. Ljudem je kaj pridno blago prodajal, pri tem pa strica in kupovalce na tak način sleparil, da mu ni bilo lahko na sled priti. Ljudem dajal je bolj pičlo mero in vago, kar vse so pa po v štacuni navadnem in določenem kupu pošteno plačevali; kar je pri tem pridobil sprevljal je sproti sam za-se na stran. Pa pri tem ni ostalo. Pričel jo tudi od stričevega denarja polagoma skrivaj jemati in krasti, se ve, da tako in v takej meri, da mu stric ni mogel čin očitati, tem manj, ker je mislil da Frice pošten in vesten človek, kakoršnega se mu vedno na oko kaže.

Kot študent, bil je pri stricu z vsem dobro preskrbljen in zatega voljo tudi z denarom nič opraviti imel ni, ter mu tudi prilike bilo ni, v kako posebno družbo zahajati, kjer bi bil denar potreboval.

Omeniti mi je še, da je stric Anton Fricetu na mesec tudi uže po nekoliko plačila v gotovem denarju dajal, da bodé bolj priden. Ko je tako nekoliko prisluženega, a še več pa uže prisleparjenega denarja v lastnem žepu čutil, uzbujalo se mu je vedno večje hrepenenje in želja, kmalu si veliko denarja pridobiti. Kolikor bolj se je pa v njem ta iškarijotova strast zbujevala, v toliko večji meri je tudi pred njim stričeva gotovina na skrivnem trpela. Stric je uže tako-le sam precej dobro zapazil, da mu štacuna nikakor več onega dobička ne donaša, nego ga mu je še pred par leti, kar je tudi Fricetu večkrat omenjal. Pa Frice si iz tega prav čisto nič storil ni; zvita buča je vedel vselej strica svojega z namazanim jezikom popolno preslepiti in za nos voditi.

Konec tretjega leta, kar je bil Fric pri stricu kot praktičen trgovski učenec v štacuni, zbrala se je v okolici mesta Z..... precej močna banda tatov-roparjev. Ti vragi pokradli so uže tu in tam pomenljive svote v denarju in blagu marljivim ljudem.

Stric Anton imel je za prejeto blago celih 1000 gld. po pošti odposlati. Nekega dné ta denar pripravi, a ga

zvečer v štacuni v navadni denarni tružici pozabi. Frice to vidi in kmalu je sklep gotov, da bode ta tisočak njegov. Ključe imel je vedno v rokah, toraj mu te hudobije ni bilo ravno težavno izvesti. Po polunoči, ko je v hiši vse trdno spalo, splazi se Frice po mačje tiho v štacuno, tisočak vkrade, miznico razbije, pri vratih ključavnico in zapahe, kar vse skupaj res, da kaj sigurnega bilo ni, odrobka, vrata nekoliko opraska in poškoduje po štacuni, več reči v nered razmeče, kako reč tudi raztrese in pobije ter slednjič zunanja vrata le prislonjeno pripre, a vrata, vodeča iz veže v štacuno, pa po navadi zopet pravilno zaklene; tisočak skrije in se tako zopet, ne da bi bil kedo kaj opazil, v svojo posteljo spat spravi. Zjutraj vstane ob navadnem času, kot bi se med nočjo čisto nič nenavadnega zgodilo ne bilo. Kaj takega zmore pa edino le popolni spridenec. In tak bil je Frice uže v polnem pomenu besede.

Ko je bilo čas štacuno odpreti, veli stric Fricetu, da naj gre. Pa — komaj bila so dobro štacunska vrata iz veže odprta, zakriči Frice kolikor more: „Kaj je to? Bog pomagaj! — Okradeni smo! V tem hipu bili so stric in druga hišna družina na licu prostora. Posebno britko se je grdi nehvaležnež Frice vêdel; strica je pomiloval, se nad tatovi rotil in hudoval ter bil, kazaje na videz iskreno sočutje do strica, kar ves iz sebe. — In kako je še le tarnal, ko so enkrat vso škodo in tatvino do dobrega pregledali in preračunili! — Kazal se je in hlinil, da mu kar za obstati več ni.

(Dalje prihodnjič.)

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

71.

Krušnica.

Najznamenitejša krušna bilina ekvatorijalnih krajev je krušnica (Artocarpus incisa). Drevo je to, na katerem, rekel bi, raste gotov kruh. Krušnica je član vrlo razširjene bilinske familije, familije kopriv. Krušnica gré do višine 15 do 20 m, in debela je kot možak čez pas. Njeni svetlucavi debeli peresi so prekrasno razcepljeni, in celo deblo pokazuje se nam v tako lepem liku, kakor nobeno naše drevo. Ob tej lepoti se odlikuje krušnica z nenavadno in vrlo redilnimi plodovi, v čemur ž njo ne more tekmovati nobeno drugo drevo. Plod krušničin je velik kot glava človeška in malone povsema okrogel. Osem ali devet mesecev je drevo vedno polno, ter se ves ta čas razvijajo neprestano novi cvetovi in novi plodovi, tako da na drevesu nahajamo vedno plodov v vseh stopinjah razvoja. Plodovi ti se redkokedaj jedó surovi, navadno se na razne načine prirejajo. Preje preden plodovi dozoré, oberó jih. Ta čas jim je koža že zelena, a sredica bela kot sneg, ter močnata in mehka. Koža se potegne s ploda, a sredica ovije s perjem, ter potem speče med razbeljenim kamenjem. Tako spečena sredica ima okus kot pšenični kruh, samo da je nekoliko slajša. Kedar plod na drevesu popolnoma dozorí, tedaj se v njem večina škroba pretvori v slador, kakor pri banani, in zato mu je sredica sedaj postala sočna in ponekoliko rumenkasta. Takov zrel plod more se tudi surov jesti, samo da je odurnega okusa. Tri mesece ni na krušnici plodov, in ljudje bi bili brez hrane, ako se ne bi za ta čas naprej preskrbeli. Naberó namreč nezrelih plodov in olupijo, potem jih zmečejo v obzidane jame, s perjem pokrijejo in s kamenjem obložé. Stisnjeni plodovi v jami začnó vreti in se skisajo. Napravi se nekako testo s tega, ki je prav takega okusa, kakor zeló spečen kisel kruh. Kolikor je treba tega testa za vsaki dan sproti, toliko ga vzamejo iz jame. S tega testa zgnjetó kot pest velike kosove, zavijó jih v perje in spekó na razbeljenem kamenju. Taki kruhki se držé več tednov sveži in dobri, ter so vzlasti za potovanje velike vrednosti.

Krušnica rodí tako bogato, da tri drevesa morejo osem mesecev enega človeka popolnoma prehraniti. „Kdor v svojem življenju zasadí deset krušnic“, pripoveduje glasoviti potnik Cook, „spolnil je svojo dolžnost“. Na mnogih otokih je običaj, čim se komu dete porodí, da tudi krušnico vsadí. To je nekaka dota detetu, ta krušnica je njegova svojina, svetinja je to, v katero ne smé nikdo tiščati. Krušnica se vrlo lahko razploduje. Treba je samo v zemljo zasaditi odrezano vejo, pa zraste novo drevo. Seme se v plodu nič kaj ne razvija, zato se krušnica s semenom ne razploduje. Stanovniki tropskih otokov gradé svoje kolibe najraje pod krušnicami, ker tu imajo ne samo hladu in zavetja, temveč tudi hrano.

Krušnica raste po vseh otokih Indijskega oceana, ki se nahajajo bliže ekvatorju, pa po vseh otokih Tihega oceana od Sumatre vse do otočja Marquesas. Kedar so Evropejci prvikrat na te otoke stopili, povsodi so uže našli vzgojenih krušnic. Divjih krušnic doslej nikjer niso našli, povsodi rastó samo vzgojene in požlahnene vrste, kajti kjerkoli je krušnica rastla, tamo se je tudi človek naselil, pa krušnico vzgojil in požlahnil. V Ameriko je dospela krušnica še le koncem prešlega stoletja.

Angleški naseljeniki na Antilskem otočju so prosili vlado angleško, naj jih preskrbí s to koristno bilino. Vlada jim je prošnjo uslišala, in poslala kapitana Bligha v Tihi ocean na Tahitsko otočje. Tu so naložili na brod 1000 mladih drevesc v loncih in škrinjah, in vzeli tudi mnogo vode za prilivanje 1789. l. No, ta pot se kapitanu ni posrečilo poslanje. S podporo angleške vlade se odpravi Bligh zopet na pot in sedaj naloží 1200 mladih drevesc, tako da je brod bil podoben plavajočemu vrtu, in 1793. l. je prispel srečno na otok St. Vincent, kjer je posadil prve krušnice. Od tu so se kmalu razširile po mnogih ekvatorijalnih krajih ameriških. Mislili so s tem za robeve dobivati nove hrane, ali robovi so raje imeli banano, in zato se krušnica nič kaj ni udomačila v Ameriki.

V Indiji in na moluškem otočju raste še druga vrsta krušnice, kateri je perje nerazcepljeno. Njeni podolgasti plodovi so po 50 cm dolgi, ter so isto tako redilni, kakor poprejnih vrst, samo da se jim sredica brzo spremeni in pokvari.

Naši dopisi.

Iz Ljubljane. — **Olikanost in pravicoljubnost štajarskih nemškutarjev** izgledno znači neka notica njihovega glasila v Mariboru z imenom „Marburger Zeitung“. Sicer se jako malo brigamo za krik takih časnikov, kakor je „Laibacher Wochenblatt“, „Cillier Deutsche Wacht“ ali pa „Marburger Zeitung“ in tudi danes bi se bali, onesnažiti se, ako bi se hoteli v prepir spuščati s takimi lističi. — Ako vendar le navedemo nekoliko besed iz notice „Marburger Zeitung“ z dné 30. oktobra t. l. z naslovom „Unsere Windischen“ storimo to izključno v ta namen, da svojim slovenskim rojakom pokažemo nasprotnike prav v lastni opravi, ko mislijo v svoji surovosti doprinašati čin velikanskega junaštva s tem, da slovenske svoje someščane v Mariboru napadajo po navadi cestnih pobalinov ali pa vinjenih drvarjev.

Nekateri Slovenci mariborški bili so namreč toliko odločni, da so na svojih hišah razobesili kranjsko deželno zastavo, kot sprejeto zastavo Slovencev, enako so nekateri tamošnji Slovenci v Mariboru pozdravljali došlega tje cesarjeviča z živioklici.

Ta dva med prostimi državljani celega sveta samo po sebi razumljivo prosta čina vsakega naroda — spravila sta zgoraj omenjen listič v pravo besnost ko kliče, po policiji, dalje o Slovencih piše z izrazi, kakor „Indianergebrüll“, „Živiobrüllen“, „polizeiliche Massnahmen“ ter proti vsakemu vdeležencu hujska s tem, da jim baje tudi Nemci dajo kaj zaslužiti. — S takimi surovostimi skuša dokazati, da je Maribor nemško mesto, pa v svoji slepoti prejasno dokazuje ravno nasprotno, namreč: da imajo Slovenci tam bolj trdno stališče, kakor pa pritlikovo-dušni spački, ki s svojim surovim vedenjem skrunijo imé mogočnega nemškega naroda.

— **O letošnjem delovanji gozdarskega asistenta W. Putika in pa deželnega inženirja Hraskega**, dobajajo nam uže sedaj jako povoljna poročila. Prvi je pri Planini in Cirknici uže toliko dognal svoja preiskovalna in pripravljalna dela, da bode neki še to zimo vladi predložil načrt, o osuševalnih delih in kolikor so poskušnje krog Planine pokazale, dognalo se bode to delo s primeroma malimi stroški.

Enako srečen bil je tudi inženir Hraski v Račenski dolini. — Potem, ko je državni zbor uže tudi odobril postavo, po kateri se poljedelskemu ministerstvu privoli posebno, strokovnjaško izurjeno tehniško osobje, smemo tudi pričakovati, da bodo v prihodnje tudi vsa taka zboljševalna dela hitreje napredovala, kakor dosedaj, da prestopimo od predolgega pripravljanja uže tudi enkrat k resnemu delovanju.

— **Premogokop v Zagorji** zadela je britka nezgoda. Južna železnica, katera je do sedaj — kakor naravno — kupovala tamošnji premog, jemala bode v prihodnje zarad privoljenih ji ugodnejših pogojev premog z Ostrove v Šleziji. Ker lastniki zagorskih premogokopov nimajo druzega kupca na premog, odpovedali so na enkrat 500 tamošnjim delavcem delo, tako da jim preti ravno začetkom zime, največa beda.

Državna poslanca kanonik Klun in dr. Poklukar storila sta skupno s predsednikom trgovinske zbornice potrebne korake pri ministerstvu, toda do sedaj se nikakor ne vé, bo li moč kaj pomagati ali ne, ker je južna železnica uže pogodbo sklenila z lastniki ostrovskega premogokopa.

— **Kmetijsko potovalno predavanje v Šentvidu pri Zatičini** ima tajnik c. kr. kmetijske družbe gosp. Gustav Pirc v nedeljo dné 13. t. m. popoludne po cerkvenem opravilu.

— **Gospod Vojteh Valenta** praznoval je minuli četrtek 3. t. m. 25letnico svojega delovanja pri narodni čitalnici ljubljanski. Častitelji njegovi priredili so njemu na čast veselico in mu podarili v priznanje vspešnega njegovega delovanja lep in dragocen prstan. — Jako častna je taka slavnost in to prav tako za društvo, kakor za slavljenca, katerega naj nam Bog ohrani še mnogo let!

— **(Dobava sena in slame.)** V ponedeljek dné 21 novembra 1887 ob 10. uri dopoludne bode se vršila v uradnih prostorih c. kr. intendancije vojaškega poveljništva v Zadru pismena ponudbena obravnava radi zagotovila potrebščin 1000 meterskih centov sena in 1000 meterskih centov slame. Pismene ponudbe imajo dospeti najdalje do 19. novembra 1887 ob desetih dopoludne zapečačene pri c. kr. intendanciji vojaškega poveljništva v Zadru. Razglasilo, občni pogoji in ponudbeni uzorci so tudi na ogled pri trgovinski in obrtni zbornici v Ljubljani, podrobnejši uveti pa pri vojaški oskrbovalnici v Trstu, Ljubljani, Gradcu, Celovcu, Gorici in Mariboru. Ponudbe se mogo glasiti tudi na dobavo samo jednega dela kolikosti razpisanega sena in slame.

— **Razstava cvetlic, rastlin, sadja in sočivja.** Povodom slavnosti četiridesetletnega vladarstva Njega Veličanstva cesarja Frana Josipa I., prireja c. kr. vrtogradno društvo na Dunaju svojo 85. razstavo cvetlic, rastlin, sadja, sočivja in vrtogradarskega orodja. Razstava bode od 5. do vštetega 10. maja 1888. Da bi se te razstave moglo udeležiti kar največ moči raznih kronovin, bode se potrudil, razstavni odbor, da izposluje pri železniških ravnateljstvih znatne znižane cene za blago. Razporedi, določila razstavljavce in tekmovalce ter oglasilne pole dobivajo se in so tudi na ogled v pisarni trgovinske in obrtne zbornice v Ljubljani.

— **Vreme.** Minuli teden povzročilo je nepretrgano deževanje po Kranjskem, Koroškem in Štajarskem velike povodnji. Šc le v nedeljo se je zvedrilo.

— **Družba sv. Mohora** ravno deli knjige za letošnjo leto. Vsak družnik dobi letos šestero knjig, namreč: „Življenje Marije in sv. Jožefa“ VI. snopič; „Osmero blagrov na svetu“; „Zgodovina sv. katoliške cerkve“ III. zvezek; „Franc Pirc, apostolski misijonar“; „Slovenske večernice“ 41. zvezek in Koledar za leto 1888. — Go-

tovo bogato darilo za letni družninski donesek enega goldinarja!

Prva knjiga obsega na 140 straněh velike osmerke: VIII. „Češčenje sv. Jožefa“; IX. „Prikazovanja Matere Božje“, dalje slovensko pridigo gospoda kanonika Franca Kosarja, katero je govoril dne 16. avgusta 1886 pri Lurkši duplini, in pa: pesem o Lurški Materi Božji. Druga knjiga ima naslov: „Osmero blagrov na svetu ali dolga pridiga za kratkočasno življenje. Knjiga obsega 182 strani male osmerke Tretji knjigi je naslov: „Zgodovina svete katoliške cerkve za slovensko ljudstvo“, III. zvezek ter obsega tretji vek, prvo dobo od leta 1517 do 1648 in drugo dobo od leta 1648 do 1869 — na 230 straněh male osmerke. Četrti knjigi je naslov: „Franc Pirec, oče umne sadjereje na Kranjskem in apostolski misijonar med Indijani v severni Ameriki.“ Knjižica ima na svojem čelu dobro zadeto podobo starčeka misijonarja Pirca in potem sledi životopis njegov na 108 straněh. — Letošnji zvezek „Večernic“ pa obsega na 142 straněh: „Življenje sv. očeta papeža Leona XIII.“, vrh tega več pesem, povesti in kratkočasnic. Koledar za prihodnje leto obsega razun koledarskega dela še: povest „Dva soseda“ s podobami, — životopis „Fran Erjavec“ s podobo njegovo, — „Ljubljana“ s tremi podobami, — „Varujte gozde!“ — „Dva zlatomašnika“ s podobama knezoškofa lavantinskega dr. Jakoba Stepišnika in Andreja Einspielerja; — dalje spise: „Strupi“, — „Črna vojska“, — „Razgled po svetu“, — „Ugovor proti zatožbi“, — „Iz kuhinje“, — „Zbirka raznih skušinj — in „Imenik členov družbe sv. Mohora“, iz katerega posnamemo, da ta družba letos šteje **35.010** družbenikov, toraj razdeli med svet to leto **210.060 slovenskih knjig**.

Okrožnica

gledé znižanja železniške vozarine za hiralce in za tako zvane vožnje ubozih.

C. kr. glavno ravnateljstvo avstr. državnih železnic.

Znižanje vozarine za revne neozdravljive bolnike (hiralce), njih spremljevalce, in za tako zvane vožnje ubozih.

Vsem c. kr. ravnateljstvom železniškega prometa in vsem postajam.

V tarifskem predpisu št. 375 oziroma 594 leta 1885 objavljene določbe, vsled katerih se prevažajo revni umobolni in njihovi spremljevalci za znižano vozarino, stopijo v veljavo tudi za prevažanje revnih neozdravljivih bolnikov (hiralcev) in za tako zvane vožnje ubozih, ako se ta odprava vrši ob stroških deželne ali občinske oskrbe, ali oskrbovalnega zavoda, oziroma ob stroških dežele ali občine.

Zaračuniti je tedaj za vožnjo v III. razredu osebnih ali mešanih vlakov samo polovica redne vozarine, ako se z izkaznicami (legitimacijami), katere je izdelal transport oddajajoč zavod ali občina, dokaže, da se prevožnja vrši ob stroških zavoda, dežele ali občine, in da so dotične za prepeljavo odmenjene osebe revne.

Isto tako plačajo polovico tudi spremljevalci tacih prevoženj, bodi si da jih vodijo in prevzemljajo, bodi si da se po dovršeni oddaji prepeljanih oseb vračajo domov.

Umevno je samo ob sebi, da mora zavod ali občina, v dotični izkaznici spremljevanje, kakor tudi svrho potovanja spremljevalcev, prevzetje transporta, in vrnitev po oddaji transporta izrecno omeniti.

Ta dolčba stopi v veljavo z dnevom razglasenja.

V Beču dné 6. oktobra 1887.

Prometni ravnatelj:
Obermayer l. r.

Od deželnega odbora kranjskega
v Ljubljani dné 25. oktobra 1887.

Thurn.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. Sedaj tukaj zborujoče delegacije spravile so zopet vprašanje velike evropejske politike na vrhunec razprav.

V ogerski delegaciji, katera je prva obravnavala proračun ministerstva unanjih zadev, govoril je grof Kalnoky, in isto ponovil včeraj v budgetnem odseku avstrijske delegacije, svoje stališče v Bolgarskem vprašanji, katero je omenil že prestolni govor cesarjev. — Rekel je, da Avstrijska pripozna vlado Bolgarsko kot dejansko obstoječo, gledé kneza Cobourškega pa je rekel, da ga sedaj še ne more pripoznati za postavnega kneza Bolgarskega, ker je govoril o njegovi volitvi še le narod Bolgarski, ki ga je soglasno izvolil, treba pa še da ga potrdi Turška in da ga pripoznajo velevlasti. Ako se to zgodi, potem še le bode postal postavni knez Bolgarski.

Dalje omenjal je grof Kalnoky, da se je Laška tesneje pridružila Nemško-Avstrijski politiki in da se tudi Angleška popolnem strinja s temi vlastmi glede konečnih smotrov pri Bolgarskem vprašanji. Ako se toraj pridruži še Rusija temu do sedaj vspešnemu prizadevanju Evropi mir ohraniti, potem je nada vtrjena, Evropi za delj časa mir ohraniti.

Ta izjava našega ministra unanjih zadev našla je v delegacijah glasno odobravanje in priznanje, prav tako tudi v merodajnem časništvu Nemške, Laške in Angleške. Samo ruski uradni časnik „Journal de St. Petersbourg“ skočil je nekako razsrden po konci ter se dela iznenadenega po teh opazkah Kalnokyjevih, ter naglaša „temeljito razliko mnenja“ Kalnoky-jeve izjave in pa prepričanje vlade Ruske, ker ta nikakor ne prizna veljavnosti volitve Sobranja in kneza, ker se je vršilo pod pritiskom nasilstva. — Na to izjavo Ruske vlade odgovoril je včeraj v avstrijski delegaciji s tem, da je tudi s tega posnel, da tudi Ruska želi resno, Bolgarsko vprašanje rešiti brez kalenja evropejskega miru, ter iz tega soglasja vseh velevlasti zajema nado, da se bode konečno vendar le našel način, povoljno rešiti Bolgarsko vprašanje.

O včerajšnji razpravi budgetnega odseka avstrijske delegacije dostavljamo še sledeče:

Poročevalec o proračunu za unanje ministerstvo grof Thun vpraša, ali ne želi morebiti minister Kalnoky pred vsem spregovoriti.

Na to opiše grof Kalnoky sedanji, memo vlanskega, nikakor nevarni položaj približno tako, kakor je to storil v ogerski delegaciji. — Rekel je k sklepu: Vlani bil sem jaz v vsi delegaciji edini optimist, ker sem izrekel prepričanje, da se bode štrena srečno razmotala, letos rad pripoznam izdatno zboljšanje položaja, moram pa vendar-le svariti pred prevelikim optimizmom.

Na to vpraša dr. Demel, kakšne so naše razmere s Srbsko po nastopu Rističevega ministerstva?

Kalnoky je odgovoril: Vpliv naš o srbski se ne sme nikakor tako smatrati, kakor bi se mi vtikali v notranje zadeve druge samostojne države. — Mi smo s Srbsko v prijateljski zvezi, vedno pripravljeni, pomagati in svetovati ji ako to želi; — v notranje njene zadeve pa se ne vtikamo.

Minister Ristič bil je napačno sojen, ker se je mislilo da bode preziral sedanje razmere v Srbski. Pa odkar je nastopil, in preteklo je že nekoliko mescev, pa nismo imeli nikakoršnega povoda pritožiti se, ne gledé druzih razmer. V notranje, družinske zadeve Srbske se nismo nikdar vtikali in vidi se, da smo prav storili tako, ker prejšnja vlada zgubila je v deželi večino, s tem pa se nikakor ne spremene naše razmere z Srbsko, dokler nam ostane prijazna.

Na daljno prašanje poročevalca gledé ponovljenja trgovinskih pogodb z Nemško, Laško in Romunsko odgovori minister: Da je trgovinska razmera gledé nemške jako nepovoljna (recht mieslich) in ni pričakovati več, kot podaljšanja sedanje pogodbe.

Gledé Laške so razprave ravno v najboljšem teku; našem zastopnikom pripravlja se ravno v obestranskih trgovinskih ministerstvih nova instrukcija. Pri tem stanji ministru ni mogoče kaj več povedati bistvenega.

Gledé Rumunske je sedaj pogajanje prestalo. — Naša vlada naznanila je tamošnji polajšave, katere hoče tamošnji državi dovoliti s pogojem, da tudi ona tako ravna; pa nasprotna ponudba Rumunske bila je nepovoljna, ako pa podá povoljne pogoje, nadaljevalo se bode pogajanje.

Primeroma povoljen odgovor dal je minister na daljno vprašanje poročevalčevo gledé dodelanja izhodnih železnic na Balkanu s tem, da je zagotovil, da je proga v Salonik gotova, druga v Carigrad je lahko gotova do prihodnje spomladi. tako da se takrat morete obe progi odtvoriti v smislu pogodbe čvetorih — ob enem.

Na zadnje vprašanje poročevalčevo gledé ponovljenja pogodbe z avstr.-ogerskim Lloydom, odgovori minister, da se nadja, da se bode pogajanje do novega leta povoljno rešilo.

Dr. Rieger vpraša, zakaj Avstrijska ni pristopila mednarodni pogodbi zarad brambe znanstvene in artistične lastnine? Kalnoky je odgovoril, da dotično postavodajstvo obeh državnih delov ni v soglasji, toraj je treba pogajanja med obema vladama, kedar se to dožene, pristopi oni pogodbi gotovo tudi Avstrijska.

Poročevalec grof Thun konečno omenja, da se je pri teh razpravah pokazalo popolno soglasje delegacije in vlade in da zato namerava v svoje poročilo sprejeti predlog, v katerem se ministru vnanjih zadev izreče popolno zaupanje. — Zoper to ni bilo ugovora in potem sprejele so se tudi posamezne številke tega proračuna.

Položaj gledé naše notranje politike, izrekoma razmere med vlado in državno-zborsko večino je nespremenjen.

Nemška. — Cesarjeva rodbina je zopet nezmirjena zavolj zdravja cesarjevičevega. Pozvan je bil v St. Remo, kjer biva sedaj cesarjevič, telegrafično dr. Makenzi, ki je sicer splošno počutenje cesarjevičevo našel dobro, toda izrastki v grlu zbudili so mu toliko skrb, da je, „akoravno za trenutek ni nikakoršne nevarnosti“, povzel na pomoč enega zdravnika z Dunaja in enega z Berolina.

Uradno je naznanjeno, da prihodnji teden pride ruski car v Berolin obiskat nemškega cesarja in da se bode tam mudil krog 12 ur. — Dan prihoda pa do sedaj še ni določen. — Vsi tamošnji listi si prizadevajo dokazati, da prihod carov nima nikakoršnega političnega pomena.

Angleška. — Znamenje, kako velika je razburjenost na Angleškem zarad postopanja vlade proti Irski, je to, da je načelnik prepovedal za dan lordmajorja londonskega vse javne svečanosti v mestu.

Ruska. — Ruski car pride sredi novembra v Berolin, da obišče nemškega vladarja. Ruski veleposlanik Šuvalov je to že v Berolinu oficijalno naznanil.

Žitna cena

v Ljubljani 5. novembra 1887.

Hektoliter: pšenice domače 5 gold. 52 kr. — banaške 6 gold. 78 kr. — turšice 4 gold. 39 kr. — soršice 5 gold. 40 kr. — rži 4 gold. 22 kr. — ječmena 3 gold. 25 kr. — prosa 4 gold. 39 kr. — ajde 4 gold. 22 kr. — ovsa 2 gold. 44 kr. — Krompir 2 gold. 23 kr. 100 kilogramov.

V Kranji 7. novembra.

Hektoliter: Pšenica 6 gold. — kr. — Rrž 5 gold. 4 kr. — Oves 2 gold. 60 kr. — Turšica 4 gold. 54 kr. — Ječmen 4 gold. 22 kr. — Ajda 4 gold. 22 kr. — Slama 100 kilogr. 1 gold. 60 kr. — Seno 2 gold. — kr. — Špeh 1 kilogr. 56 kr.

Odgovorni vrednik: Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani.